

Ceci n'est pas postsocialisme: Depolitized Politics of President Gašparovič

Jan Paul, Petr Kalinič¹

Tento text vznikl v rámci projektu „Reprezentace ‚národa‘ a ‚státu‘ v diskurzu slovenských státních institucí“ č.: SGS-2010-062, který byl financovaný v rámci studentské grantové soutěže Západočeské univerzity v Plzni.

„No matter who you vote for, the *government always* gets in.“

Solomon Short

Abstract: *Ceci n'est pas postsocialisme: The Depolitized Politics of President Gašparovič*

This article attempts to explain the discourse of the Slovakian President, Ivan Gašparovič, by making its seeming banality, superficiality and vacuousness its primary analytical focus. The authors attempt to map and classify the motives present in the discourse of President Gašparovič in order to explore the logic and meaning of his instrumental presentation of the institution of the presidency and of himself as a consensual and civic candidate. The authors attempt to present these traits of the presidential discourse as a specific, not necessarily conscious discursive strategy with a rather adverse depoliticizing/mythologizing effect.

Keywords: *Discourse, Ivan Gašparovič, Pre-election campaign, Presidency*

Jak velmi výstižně popsal Martin Ehl ve své knize Třetí dekáda: „Nikdy v moderní historii státy střední Evropy, ať byl jejich tvar, rozloha a národnostní složení jakékoliv, neměly více než dvacet let na to, aby se dokázaly rozvinout, aby dokázaly něco vybudovat, aby dokázaly přesvědčit své obyvatele, že jsou jejich“ (2010: 12). Právě proto se domníváme, že je důležité všimnout si toho, jak se změnil prostor střední Evropy, kam tento vývoj dospěl, a kdo jsou ti, kdo nám dnes vládnou.

V této práci jsme se proto zaměřili na slovenského prezidenta Ivana Gašparoviče. Právě při sledování jeho mediálních výstupů a projevů nás napadlo, jak je možné, že člověk pohybující se na (česko-)slovenské politické scéně stabilně již několik desítek let, s relativně specifickým způsobem sebe prezentace, může být dvakrát za sebou zvolen slovenským prezidentem. Rozhodli jsme se proto pro hlubší analýzu jeho vystoupení v rámci předvolební kampaně před volbami v roce 2009, abychom zjistili, jakým způsobem se snaží své potenciální voliče oslovit. Gašparovič

¹ Kontakt: Katedra politologie a mezinárodních vztahů, Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni, Poděbradova 2842/1, 301 00 Plzeň 3; e-mail: kalinic@centrum.cz; globetrotter.cz@gmail.com.

je pro nás zajímavý i z těch důvodů, proč pro jiné atraktivní není: časté výtky směřující proti bezobsažnosti a banalitě jeho projevů či nečitelnosti jakýchkoliv hodnot ho zpravidla diskvalifikují z popředních míst v heroizujících (Havel, Dzurinda, Wałęsa) či démonizujících (Mečiar, Milošević, Fico) příbězích postkomunistické politiky, a on se tak ocitá poněkud v ústraní hlavních politických debat.

Primární rozpor nicméně nespatřujeme v rovině, která se v kritikách postkomunistických elit objevuje poměrně často, tedy v rovině „bičování nacionalistických vášní“, xenofobie či různých korupčních „kauz“, často zahrnutých pod nepříliš jasnou etiketu „populismu“ (srov. například Kavková 2008: 155–174). Domníváme se totiž, že výskyt těchto motivů podkládá hlubší strukturální jev, který by ve vyspělých demokraciích mohl být vykládán jako banalizace a eroze politické participace občanů, ale v postkomunistických politických systémech je možné ho chápat spíše jako imitaci (cargo cult) politické participace respektující formu, ale směřující k eliminaci funkčního obsahu, jenž následně poskytuje značný prostor pro uplatnění instrumentálních diskurzních technik/strategií, dále transformujících interpretace liberálně-demokratických narativ. Tento cargo cult není ani tak záležitostí politických elit, které by vědomě „zneužívaly“ liberálně-demokratických motivů k legitimizaci a reprodukci svého mocenského statutu, ale spíše projevem specifické formy akulturace liberální demokracie v kontextu postkomunistických (a postmoderních) společností.

Samozřejmě, mohli bychom také resignovat na analýzu Gašparovičových projevů a soustředit se na jiné faktory, jejichž relevance je založena na významu jeho politické funkce. S implicitním dovětkem, že nezáleží na tom, co a jak hovoří, důležitější jsou jiné aspekty – dohody s politickými stranami, prostředky na kampaň, slabý protikandidát ženského pohlaví atd. – a zdánlivá bezobsažnost, banalita či alarmující formální nedostatky jeho projevu nesehrávají žádnou roli. Vítězem by mohl být de facto kdokoliv, kdo si zabezpečí podporu těch stran, které podpořily Gašparoviče. V takovém případě bychom však uvízli v poněkud pochmurné představě politiky jako mechanického systému formovaného několika institucionálními aktéry, ve kterém občané a jejich hodnotové preference nesehrávají žádnou signifikantní roli a kandidáti samotní pouze plní roli poslušných oveček plnících stranické instrukce.

Na druhé straně, s ohledem na zvláštnosti jeho projevu se nám představa Gašparoviče jako produktu informované volby občanů ztotožňujících se s jeho programem, uchvácených jeho osobností, nebo hlasujících proti programu/osobnosti protikandidátky jeví jako nedůvěryhodná. Předpokládáme o něco komplikovanější vazbu mezi voličem a kandidátem než jednoduchý lineární vztah nabídky a poptávky (po programu a osobnosti) v procesu tvorby (nejen

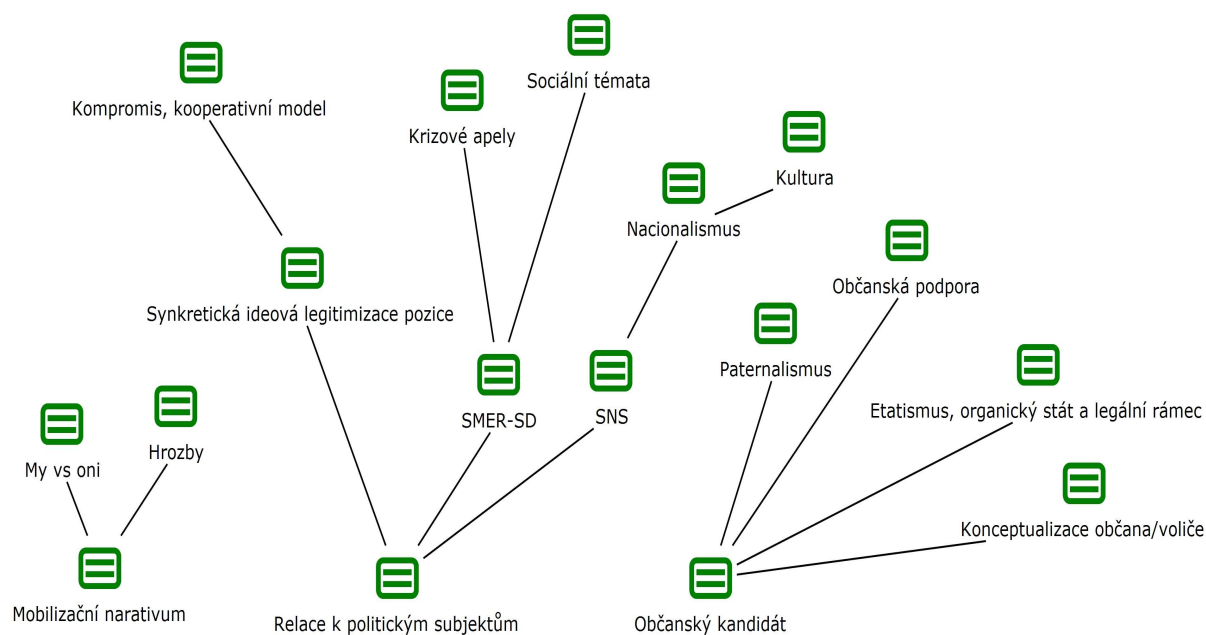
politického) světa konstruovaného postkomunistickou společností (srov. Hall 1994; Smilov 2007). Rádi bychom se proto zaměřili na témata, která do tohoto vztahu Gašparovič vnáší, a způsob, jakým sám sebe prezentuje jako kandidáta, abychom na tomto následně mohli poodhalit některé základní rysy postkomunistického *nomu* (srov. Berger 1990 [1967: 3, 22]). Vzhledem ke značné komplikovanosti tohoto vztahu mezi voličem a kandidátem je nám jasné, že jej nelze analyzovat pouze za použití jednoho přístupu a metody, a proto bychom byli rádi, kdyby tento text byl zároveň chápán spíše jako jeden z prvních pokusů o jakési „nahlédnutí pod pokličku“, na které by v budoucnosti mohly navázat další studie.

Analýza diskurzu je metoda, o které jsme přesvědčeni, že nejlépe poslouží k tomuto symbolickému nahlédnutí. Naše přesvědčení se opírá o koncept jazyka „jako nedílné součásti společenského života, dialekticky propojeného s ostatními elementy společenského života“ (Fairclough 2003: 2; srov. se Saussure 2007 [1916]: 44–53), a zároveň textu (jazyka), který je nedílnou součástí společenské konstrukce reality, nikoliv jen prostředkem k jejímu popsání (Beneš 2008: 93). V tomto případě se zaměříme na analýzu jednotlivých promluv prezidenta Gašparoviče, tedy promluv ve smyslu „individuálního užití jazyka – mluveného i psaného“ (Wareing 2004: 20; srov. Saussure 2007 [1916]: 105–106; Holdcroft 1991: 19–46). Tomu odpovídá také naše chápání diskurzu, tedy jako „užívání jazyka – ať už v podobě promluv nebo textů...“ (Nekvapil 2006: 264), „... verbální či vizuální – signifikantní jednotku či syntézu: fotografie pro nás bude promluvou stejně jako novinový článek...“ (Barthes 2004 [1957]: 109). Takováto promluva tedy „může být i jiná než orální; může být tvořena písmem či zobrazením: psaný jazyk, ale také fotografie, film, reportáž, sport, divadlo, reklama...“ (Barthes, 2004 [1957]: 108). V rámci předvolební kampaně jsme se tak zaměřili na jednu z nejdůležitějších částí tohoto předvolebního diskurzu – veřejné projevy. Jako samozřejmou součást takového vnímání diskurzu pak samozřejmě chápeme i nutný pohled na to, kdo, kde, z jaké pozice a perspektivy tyto promluvy užívá. Vedle zkoumání obsahu těchto promluv a hledání klíčových témat v rámci Gašparovičovy předvolební kampaně se však zaměříme i na analýzu využívání diskurzivních technik/strategií.² Ty z pohledu aktéra chápeme (pro účely naší analýzy v clausewitzovském smyslu) jako instrumentální užití jazyka k dosažení arbitrárních sociopolitických cílů (Clausewitz 2008 [1831]: 129). V Gašparovičově případě je tímto cílem znovuzvolení do funkce prezidenta. Technikou/strategií, která mu k tomu může pomoci, může být, čistě pro ilustraci, snaha zvyšovat svými promluvami vnitroskupinovou kohezi pomocí odvolávání se na hrozby, které Slovensku hrozí nebo mohou hrozit v případě, že by například zvolen nebyl.

² Ty je třeba v tomto kontextu chápat odlišně od Foucaultovy konceptualizace.

K našemu kvalitativnímu čtení Gašparovičových promluv jsme jako doplňující přístup zvolili kvalitativně interpretovanou kvantitativní obsahovou analýzu námi vybraných promluv – veřejných projevů – pomocí softwaru MaxQDA. Pomocí tohoto softwaru jsme se induktivním způsobem snažili odhalit klíčová témata Gašparovičovy předvolební kampaně na základě generování tematického kódovacího stromu (viz obrázek č. 1), který tak zároveň tvoří jakousi osnovu samotné analytické části naší práce. Naměřené hodnoty (viz obrázek č. 2) jednotlivých větví kódovacího stromu pak systematicky rozebíráme v analytické části naší práce. V průběhu našeho čtení jsme se však zaměřili nejen na samotná témata Gašparovičových promluv, ale důležité pro nás byly i techniky/strategie, pomocí kterých sám sebe prezentuje jako prezidentského kandidáta, a které nám umožní lépe pochopit charakter jeho kandidatury. Výrazným způsobem se tak v naší analýze propojuje kvalitativní způsob čtení, zejména při hledání takových technik s kvalitativně interpretovanou kvantitativní obsahovou analýzou Gašparovičových promluv.

Obrázek č. 1

Při tvorbě samotného korpusu pro analýzu jsme se pokoušeli vzít v úvahu co nejširší spektrum zdrojů. V rámci nich jsme se snažili využít jednak zkušenosti z terénního výzkumu³ a jednak přepisy Gašparovičových více či méně ceremoniálních veřejných projevů nebo rozhovorů pro

³ Autoři se v rámci projektu, jehož je tento text součástí, zúčastnili terénního výzkumu „postkomunistických státních ceremonií“, kde měli možnost zkoumat kromě jiných i slavnostní vystoupení prezidenta Gašparoviče.

média. Korpus je, až na jednu výjimku, tvořen celkově sedmi promluvami z průběhu předvolební kampaně – tedy od 1. ledna 2009, počínaje Gašparovičovým novoročním projevem a konče výjimkou, jíž je rozhovor pro Frankfurter Allgemeine Zeitung ze 4. září 2009, a jehož přínos spatřujeme v podkrytí některých motivů, zejména role a historie Slovenska, jež tvoří významnou část naší analýzy. Nicméně považujeme za nutné zmínit, že se jedná, i ve vztahu ke kvalitativnímu prvku naší analýzy, o zdroj především doplňující a nikterak klíčový jako zbývajících sedm, které samotné již poskytují dostatečně široký pohled na klíčová témata, kterými se v této analýze zabýváme. Všechny zmíněné promluvy byly převzaty z oficiálních stránek prezidenta Gašparoviče⁴ a jejich uvedení do místního a časového kontextu bude zmíněno přímo v samotné analýze.

Při hledání klíčových témat v diskurzu předvolební kampaně, v našem chápání, nenásilného konfliktu, předpokládáme zejména volbu populárních narativ, která mohou být konsenzuálně akceptována majoritní částí elektorátu, který by tak následně mohl podpořit a legitimovat budovanou představu Gašparoviče jako občanského kandidáta. Zároveň v prostředí takové konfrontace předpokládáme výrazné veřejné vymezení klasického „my“ versus „oni“, „přítel“ versus „nepřítel“ a stanovení kritérií, na jejichž základě se ono vymezení uskutečňuje (Nekvapil, Leudar 2006: 353; srov. s Eriksen 2007: 52). „Smyslem rozlišení přítele a nepřítele je označit nejzazší stupeň intenzity spojení nebo oddělení, asociace nebo disociace“ (Schmitt 2007 [1932]: 27; srov. Willams 2003: 516) a zároveň se tak nabízí jednoznačné kritérium, ale nikoli jako definice nebo udání obsahu (Schmitt 2007 [1932]: 26). Zároveň samotná povaha konceptu politična nemůže být, podle Schmitta, nalezena v pojmu samotném, ale v tom, jak je na něj poukazováno. „Prezentace konfliktu se tedy musí opírat o logiku každodenních sociálních praktik, která je zakotvena v přirozeném jazyce, jinak řečeno, o praktické uvažování členů“ (Nekvapil, Leudar 2006: 354).

Cenným vodítkem při hledání dalších klíčových témat se staly výstupy kvantitativní analýzy provedené pomocí již výše zmíněného softwaru. Na základě kvantitativně naměřených hodnot (viz obrázek č. 2) se tedy koncentrujeme na dvě další témata v rámci Gašparovičových promluv – konstrukce sebe sama jako nekonfliktního a občanského kandidáta a určitá specifika programu, kterým se snaží oslovit své potenciální voliče.

Při analýze samotné bereme v úvahu několik podstatných aspektů. Prvním z nich je skutečnost, že prezident Gašparovič s velkou pravděpodobností není jediným a výhradním

⁴ Viz Prezident Slovenskej republiky.

autorem většiny „svých“ projevů,⁵ což je fenomén, který se v současné době stal neoddelitelnou součástí politické praxe. Gašparovič, který nás zajímá, je ale spíše rituálně produkovaný diskurzivní efekt než „člověk z masa a kostí“, jehož zkoumání (za předpokladu, že bychom si v takovém případě vystačili s jeho textovou produkcí) by si asi vyžadovalo rozlišovat mezi jeho textovou produkcí a produkcí kupříkladu Milana Čiče, vedoucího jeho kanceláře. Jako jednu z klíčových funkcí produkce pod hlavičkou „prezidenta Ivana Gašparoviče“ můžeme tedy chápat performativní (ne nevyhnutně záměrnou a ne příliš hluboce reflektovanou) tvorbu prezidenta Gašparoviče a nezáleží vůbec na tom, jestli je autorem textů Gašparovič, Čič nebo neznámá „šedá eminence“. Jako klíčové motivy existence Gašparoviče jako diskurzivního efektu chápeme instrumentální zájem Gašparoviče jako osoby setrvat na postu, který zastává, tedy reprodukci jeho sociálního statusu, ekonomických možností a prestiže – zároveň se tento motiv setkává s dominujícím (liberálně-demokratickým) způsobem legitimizace moci, tedy se širokým zájmem „veřejnosti“ mít demokraticky zvoleného prezidenta, čemuž je následně přizpůsobena forma i obsah Gašparovičovy symbolické produkce. V čase volební kampaně je tento diskurz o to naléhavější – v případě, že by Gašparovič jako kandidát neztřížil, hrozí konflikt, štěpení, osobní spory a zkomplikování nastavených programových aktivit, které je třeba v rámci kampaně zdůraznit. Dalším aspektem, který bereme v potaz, je rozdílnost publika, jemuž byly vybrané proslovy a texty určeny, a pro které tak byly koncipovány za účelem vyvolání specifické reakce.

V následující části tak budou rozpracovány dva hlavní motivy naší analýzy – sebe prezentace prezidenta Gašparoviče jako nekonfliktního a občanského kandidáta, na kterou bude navazovat analýza jednotlivých témat z průběhu předvolební kampaně.

Bezkonfliktní a konsenzuální občanský kandidát Gašparovič

Využitím již výše zmíněného softwaru MaxQDA a při analyzování vybraných Gašparovičových promluv v rámci jeho předvolební kampaně se nám jako klíčové ukázaly dvě kategorie – občanskost kandidatury a kategorie odkazující k určitým vztahům s politickými subjekty a kooperativní charakter těchto vztahů. U těchto dvou kategorií je výsledný součet hodnota 96, respektive 80. Co nás však mírně překvapilo, byl, v porovnání s ostatními kategoriemi, nízký výskyt mobilizačních technik a absence výrazného vymezování se vůči různým subjektům. Hodnota této kategorie je v konečném součtu pouze 20. Co se týče prostředí nebo samotného kontextu jednotlivých promluv, nejvyšší hodnoty v obou hlavních kategoriích se

⁵ K tomuto doporučujeme zajímavé ukázky, které jsou ze křtu Gašparovičovy knihy, která vyšla v březnu 2009 a kde se tématu autorství svých projevů vyjadřuje sám prezident Gašparovič: Spravy.pravda.sk 2009 nebo SME.sk 2009.

vyskytly ve Zprávě prezidenta Slovenské republiky o stavu republiky pronesené na půdě Národní rady SR 17. 2. 2009, s celkovou hodnotou 78. Hodnoty dalších promluv se pak pohybují průměrně okolo 20–25 a méně v závislosti na jejich charakteru. Tato zpráva vyvolala poměrně velký rozruch na slovenské politické scéně, právě kvůli tomu, že se tak stalo v průběhu předvolební kampaně a opozicí pak byla chápána jako předvolební agitace.

V následující části se tak na jednotlivé hodnoty u zmíněných kategorií zaměříme hlouběji.

Obrázek č. 2

Code System						
[-] Mobilizační narativum						
[-] My vs oni	1	1			7	
[-] Hrozby	5	1	3		2	
[-] Relace k politickým subjektům						
[-] Synkretická ideová legiti...						1
[-] Kompromis, koopera...	1	4	14	2	3	4
[-] SMER-SD	4	4	4		1	1
[-] Krizové apely	5		8		3	1
[-] Sociální témata	1		1	1	2	1
[-] SNS			2			
[-] Nacionalismus		1	1			1
[-] Kultura			3		1	2
[-] Občanský kandidát						
[-] Paternalismus		3	6	1		1
[-] Konceptualizace občana...			5	8	2	1
[-] Etatismus, organicky ko...	6	5	4	27	2	4
[-] Občanská podpora		2	3			

Gašparovičovým předvolebním mottom bylo heslo: „Myslím národně a cítím sociálně“.⁶ Tato maxima pak vyjadřuje jeden ze základních motivů naší analýzy, neboť významně reflektuje jeho argumentace směrem k volebním programům Slovenské národní strany (dále jen SNS) a v té době nejsilnější vládní politické strany SMER-SD, kdy strana SMER-SD⁷ formálně konstruuje svůj program především na základě akcentace sociálních témat. Důraz na nacionální, křesťanský, ale rovněž i sociální prvek je následně spojený s narativem, jež je charakteristické pro rétorickou prezentaci SNS.⁸ Tato ideová východiska pak mohou být obecně prezentována jako základní

⁶ Viz: www.gasparovic.sk, cit. 11. 06. 2010.

⁷ Více o volebním programu strany SMER-SD a straně samotné srov. Kopeček 2006, 2007; Bureš, Charvát, Just 2010; Havlík 2003; a na webových stránkách: <http://www.strana-smer.sk/248/1628/politicke-posolstvo-k-programovemu-zameraniu-strany-smer-socialna-demokracia-pre-volebne-obdobie-2010-2014.html>, cit. 28. 09. 2010.

⁸ Více o volebním programu Slovenské národní strany a o straně samotné: Kopeček 2006, 2007; a na webových stránkách: http://www.sns.sk/wp-content/uploads/2010/03/Volebny_program_20101.pdf, cit. 28. 09. 2010.

aspekty Gašparovičova osobního „nestranického a nadstranického“ světonázoru. První ukázka pochází z rozhovoru pro Hospodárske noviny z února 2009, kdy se jádrem celého rozhovoru stala otázka kandidatury prezidenta Gašparoviče a její jednotlivé aspekty.

HN: Ľudia vnímajú politiku skôr cez tváre politických lídrov a vaše percentá sa zhruba zhodujú s percentami najsilnejšej vládnej strany, ktorá vás podporuje.

Strana Smer má, pokiaľ ide o napĺňanie sociálnych programov, veľa zŕbôd s mojím programom. Je to to, čo akceptujem a som rád, že strana Smer ma v tomto podporuje. A stranu Smer ako vládnu stranu som vždy podporoval a aj ďalej budem podporovať pri realizácii sociálnych programov a aj iných programov, ktoré sú v prospech štátu (Hospodárske noviny 2009).

Podobně se ve stejném rozhovoru Gašparovič vyjádřil i na adresu SNS, aby tím zároveň určitým způsobem vymezil kategorii „my“ (samotná exkluzivní „taxonomická jednotka“ však pro Gašparoviče signifikantní není – viz obrázek č. 2), tedy ty, jež symbolicky situuje do svého voličského tábora tím, že „jasně“ definuje oblasti, jež považuje za důležité, a na kterých zakládá vlastní předvolební program. Jako stěžejní se pak jeví akcentace shody se zájmem státu. Tento Gašparovičův „raison d’État“ plně odpovídá strukturování paternalistického etatistického rastru v rámci zkoumaného diskurzu, což dokumentují i hodnoty této podkategorie.

HN: Ak máte na mysli školský zákon, nebola tam zasa podmienka zo strany SNS, keďže národníari bojovali proti tomuto zákonu?

To je presne to isté, čo som hovoril o svojom sociálnom programe a programe Smeru. Mój národný program je jednoznačný a že SNS má program pokiaľ ide o prezentáciu štátnosti obdobný ako ja, to nepovažujem za chybu, ale za niečo normálne (Hospodárske noviny 2009).

Na těchto fragmentech jeho promluv je možné poukázat na první z našich premis, kterými jsou charakterizovány Gašparovičovy předvolební promluvy. Mínilme zejména již zmiňovaný průnik programů obou stran, z nichž jeho předvolební narativum selektivně čerpá a je následně prezentováno jako jejich vyvážená syntéza a Gašparovičův legitimní politický názor. Zároveň je opět možné pozorovat etatistický leitmotiv reprezentace státní entity a akcentaci „přirozeného“ organického konsenzu politického subjektu a Gašparovičovy ústavní funkce.

Z prieskumov agentúry MVK vyplýva, že až 40 percent voličov KDH je rozhodnutých voliť vás, 33 percent Mikloška a len 25,5 percenta chce hlasovať za Radičovú. Čo myslíte, prečo vám dávajú voliči KDH prednosť pred liberálkou Radičovou?

Už ste si aj odpovedali. Bolo by predsa proti kresťanskej filozofii, keby kresťania alebo tí, čo majú iné hodnoty ako voľnomyslienkarí, hlasovali za kandidáta, ktorý patrí do tejto skupiny (Extra Plus 2009).

Gašparovič tedy svými rétorickými akty konstruuje potenciál pro „nekonfliktní a transparentní“ spolupráci s oběma stranami, které jsou metodicky redukovány výhradně na své volební programy, aniž by byly brány v potaz relativně kontroverzní osobnosti předsedů stran Jána Sloty a Roberta Fica. Toto lze interpretovat jako určitý způsob distancování se od jakékoliv konkrétní personalizace (opět charakteristické pro ideu organické státnosti) a identifikace příslušného programu s politickým představitelem dané strany – Gašparovič je natolik nekonfliktním a nadstranickým kandidátem, že není zcela možné, aby, obrazně řečeno, ve hře byly i jiné osobní vazby než přátelské postoje. Jakékoliv spory tak samozřejmě náleží do abstraktní sféry programů a principů, které tyto programy (in)formují. Tento mechanismus pak poskytuje prostor k orientaci na průnik obou stranických programů, který je prezentován jako normativně jasný a de facto identický s programem osobním (či v tomto případě neosobním). Významnější problém tak, dle Gašparoviče, nepředstavuje ani přímá finanční podpora kampaně ze strany těchto subjektů (Hospodárske noviny, 2009).

HN: Máte na financovanie volebnej kampane prisľúbené peniaze aj od Smeru či SNS?

Áno, urobil som dohodu, že budem financovať kampaň z jednej časti zo svojich vlastných financií a že prispejú na moju kampaň v zákonnej miere aj tieto politické strany a občianske združenie Náš prezident. Všetko bude transparentné a zverejnené (Hospodárske noviny 2009).

HN: Neodporuje si to? Máte podporu strán, ale ste aj občiansky kandidát.

Súhlasím, ale ja nie som členom žiadnej politickej strany a na moju podporu občianska iniciatíva vyzbierala 32 tisíc podpisov (Hospodárske noviny 2009).

I přesto, že připouští finanční podporu své kandidatury ze strany SMERu-SD a SNS, zdůrazňováním legálního rozměru této podpory se Gašparovič snaží kodifikovat nadstranický charakter své kandidatury, což má dále podpořit jím konstruovaný ideál občanského kandidáta. Text má dále silnou výpovědní hodnotu i o představě vztahu a akceptaci Gašparoviče jako

kandidáta ze strany občanů. A rovněž se jím narušuje již výše zmíněný vztah nabídky a poptávky (osobnost-program), kdy vidíme, že velmi důležitou roli, i přesto, že to Gašparovič odmítá, hrají i obě strany, SMER-SD a SNS.

Vrátme sa ešte k americkému štýlu prezidentskej kampane, kde prichádza k priamej konfrontácii kandidátov, a napriek vášmu postoj k nej sa z nej trochu inšpirujeme. Tam bez okolkov zaznieva argumentácia, prečo ja áno a prečo môj protivník nie. Tak teda, prečo vy áno a prečo Radičová nie?

Predovšetkým preto, že za mojou kandidatúrou sú občania a za Radičovou politická strana. ... Som rád, že moju kandidatúru podporujú dve veľké strany – Smer a Slovenská národná strana, ale rozhodujúce je, že som kandidátom občanov.

Zvýraznění Gašparoviče jako konstruovaného ústavně-politického ideálu je následně prezentováno jako empirický fakt a diskurzivně tak zpětně zakládá liberálně-demokratickou legitimitu kandidatury, o jejímž osudu „definitivně rozhodne občan“, jehož verdikt pak poměrně pateticky prezentuje jako nadřazený pragmatickým zájmům politických stran, který preferuje podporu především větších segmentů obyvatelstva/státu. Občan je tak obecně akcentován jako zdroj liberálně-demokratické legitimacy politické moci, která je však zbavena politického rozměru. Svou občanskou legitimitu a konsenzuální charakter kandidatury pak Gašparovič odvíjí od údajně spontánních sdružení a iniciativ. Občanské sdružení „Náš prezident“ je prezentováno jako naprosto autonomní zdroj finančních prostředků pro vedení předvolební kampaně. Celkově tak podporu své kandidatury prostřednictvím občanské angažovanosti prezentuje jako „evropský demokratický standard“ a opět implicitně poukazuje na to, že jeho kandidatura je věcí veřejného/státního zájmu. Paralelně s tím konstruuje slovenského občana jako jedince schopného kritické reflexe a elementární práce s informací, který ve výsledku jedná v „celospolečenském státním zájmu“ a vítězí tak nad liberálním partikularismem zájmů. Toto se projevuje i při vztahu politik-média-občan.

HN: Takže fakt, že kandidujete z pozície úradujúceho prezidenta, považujete za výhodu?

Nepovedal by som, že ako výhodu. To môže byť aj nevýhoda, práve z toho pohľadu, ktorý som naznačil. Občan rozmyšľa. Byť prezidentom je do určite miery výhoda, ale výhoda v tom, do akej miery je akceptovaný. Na Slovensku je však dôležité aj to, ako je predstavovaný. A predstavu prezidenta do veľkej miery robíte vy, médiá. A médiá dokážu vyrobiť pozitívnu postavu aj do prezidentských volieb (Hospodárske noviny 2009).

Dá se říci, že Gašparovič nepodceňuje vliv médií, která podle něj jsou schopna konstruovat realitu a tím pádem i obraz jednotlivých kandidátů, což jeho dosavadní funkci dodává ambivalentní charakter ve smyslu toho, že mu může pomoci vygenerovat politický kapitál, ale rovněž mu může uškodit. I přes celkový odstup je patrné elementární vědomí toho, že jako většina politiků média potřebuje. S tím také souvisí i to, jak opět tematizuje roli občana při kontaktu s médií, přičemž znovu prezentuje slovenského občana jako schopného reflexe prezentované informace. Jako rozhodující kritérium úspěchu pak akcentuje celkovou přijatelnost ze strany kriticky uvažujících občanů, kteří nevěří politickým útokům vedeným proti jeho osobě, čímž naopak u občana předpokládá stereotypní uvažování a apriorní despekt k „negativním“ prohlášením politických rivalů (Hospodárske noviny, 2009). Poměrně razantní je pak jeho projekce (za případná „nedorozumění“ s publikem a zkresení) na média, která toto způsobují.

Prezident republiky má každý rok možnosť podať správu o stave republiky. Vy ste toto právo využili trikrát. Vaša predposledná správa nebola typickou, vyjadrili ste v nej podporu vláde po parlamentných voľbách. Štandardné parametre mala opäť tá tretia, s ktorou ste vystúpili pred pár dňami...

...Bral som do úvahy, že postoj médií ku mne je taký, že nech poviem čokoľvek, vždy to obrátia proti mne. Nikomu nebránim vyjadrovať sa slobodne, len konštatujem realitu. Po dlhšom zvažovaní som sa nakoniec rozhodol, že v parlamente vystúpim aj s rizikom, že poniektorí novinári toto moje legitímne právo označia za súčasť predvolebnej kampane (Extra Plus 2009).

V již výše zmíněné Zprávě o stavu republiky, která byla přednesena na půdě parlamentu 17. 02. 2009, se Gašparovič (nejen) vůči médiím vyjádřil celkem otevřeně.

Súčasťou moderného európskeho demokratického štátu je účasť občianskych združení a spolkov na riešení vecí verejného záujmu. Ich hlas by mal byť hlasom verejnosti, nie iba samozvaných odborníkov, ktorí ovplyvňujú verejnú mienku. Tí by si nemali vynucovať len oprávnenú všeobecnú pozornosť, ale niest' za svoje vstupy do rozhodovania o veciach verejného záujmu aj priamy diel zodpovednosti. Lebo demokracia nie je len naplnenie práva na vypočutie, ale aj naplnenie povinnosti – niest' za svoje vypočutie zodpovednosť (Správa prezidenta SR 2009).

Svým přístupem k médiím se však výrazně liší například od bývalého premiéra Fica, který neváhal dát svůj odpor vůči médiím patřičně najevo (Ehl 2010: 57–59; srov. též Schmitt 2007 [1932]: 26–36). Nicméně nedá se říci, že by je Fico vnímal v kategorii „nepřítele“ v nějakém existenciálním smyslu. Spíše lze jeho veřejně prezentovanou a rituálně opakovanou nechuť k médiím chápat jako projev vzájemně výhodného vztahu: ze strany Fica uplatňování efektivní diskurzní techniky/strategie, která mu umožňuje být neustále ve středu mediální pozornosti, a ze strany médií neustálý přísun motivů pro produkci textů a upoutávání čtenářského zájmu, i když zjevně ne nevyhnutně čtenářského souhlasu s deklarovanými postoji. Gašparovič samotný však takovouto efektivní nevědomou symbiózu „žurnalistických hyen a jejich nevinné oběti“ negeneruje. Intenzivně je nicméně přítomen odkaz na státní entitu jako elementární referenční kategorii, důraz na veřejný zájem a legitimní a legální rozměr participace v rámci systému (dualita práva a povinnosti).

Zajímavým způsobem je Gašparovičem tematizována samotná kategorie státu (viz obrázek č. 2). Jeho akcentace zahrnuje jak celospolečensky často zmiňované dědictví slovenské státnosti, tak i roli, kterou by měl stát v životě svých občanů hrát. Začneme slovenskou historií, abychom se pak postupně přesunuli do současnosti a k tomu, jakým způsobem by se, podle Gašparoviče, měli občané z těchto historických zkušeností poučit, jakým způsobem by se měl z tohoto poučit sám stát a jaká by pak měla být jeho role (srov. Krčál, Naxera 2011).

Naša kultúra je základným znakom našej identity – slovenskej identity. Jej jedinečnosť sa posilňuje aj cez jej otvorenosť, zblížovanie a výmenu kultúrnych hodnôt. Naša kultúra je našim základným posolstvom Európe a svetu... (Správa prezidenta SR 2009; srov. s Príhovor prezidenta SR 2009a).

Prezident Gašparovič takto definuje slovenskou kulturu jako unikátní základ specifické slovenské identity, která též disponuje elementárním misijním potenciálem. Slovenskou kulturu však nedefinuje ani blíže nespecifikuje – akcentuje jedinečnost vlastního kulturního obsahu, který však nikterak nevymezuje. Tento termín tak Gašparovičovi poskytuje možnost vkládání vlastního obsahu a zároveň zachovat víru v to, že daný obsah už tam „předtím byl, jasný, unikátní a objektivně daný“. Odkaz na „naši“ kulturu, která je svým způsobem jedinečná a je tak odkazem celé Evropě, podtrhuje vymezení této kultury, avšak ne ve smyslu jedinečnosti kvalitativní, ale spíše s odkazem na historickou svébytnost slovenské kultury. Odkazuje rovněž k normativnímu a funkcionálnímu pojetí kultury, na základě kterého pragmaticky konstruuje slovenskou identitu. Je zde velmi patrná intenzivní snaha vyhnout se postoji, který by mohl být interpretován jako

kulturní egocentrismus. Je pak zajímavé sledovat, jakým způsobem je toto pojetí slovenské státnosti, historie, kultury a jazyka prezentováno ve chvíli, kdy je prezident Gašparovič v dvojrozhovoru pro Frankfurter Allgemeine Zeitung (2009) konfrontován s maďarským prezidentem László Sólyomem kvůli roztržce, ze srpna 2009.⁹

Slováci viac ako 1000 rokov nemali vlastný štát. Bud' nám vládli iní alebo sme existovali v spoločnom štáte s inými. Boli časy, keď bola slovenská reč a naše školy zakázané, dokonca ani v kostoloch nebolo povolené kázať v slovenčine. Napriek tomu sme si náš jazyk zachovali, tak ako našu kultúru, vieru a teritórium. Sme síce mladý štát, ale zároveň jedným z najstarších národov na tomto území (Frankfurter Allgemeine Zeitung 2009; srov. s Příhovor prezidenta SR 2009a).

Symbolika národnostního útlaku, ze strany silnějších, utlačujících entit („jich“), generuje solidaritu a kohezi, jež zakládá negativní pojetí vlastní identity (jež však u Gašparoviče není převládajícím motivem, viz obrázek č. 2). Velmi tradičním tématem je mýtus tisíciletého útlaku – nutnosti existence v „jiném státě“ (srov. Lupták 2008: 40–41), čímž zdůrazňuje tradiční odkaz na mytizovanou tisíciletou absenci vlastní státnosti (elementární referenční jednotky), s čím souvisí i následné chápání Slovenska jako mladého státu, ale starého národa s vlastní kulturou, tradičním jazykem a vírou.

Gašparovič poměrně často používá apely na konstruování mravního ideálu politiky, nicméně opět chybí naplnění obsahu samotného pojmu politika, která je skryta za pojmy, jako je stabilita, mravnost a důstojnost, které jsou všemi občany velmi dobře akceptovatelné. Stejně tak je v následujícím příspěvku nastíněna možnost nepřízně „vnějších okolností“ a zhoršení situace, které však nejsou blíže specifikovány a působí jen jako jakási rétorická berla, která má podpořit důraz na charakter politiky, jak ho (ne)představil prezident Gašparovič. Základní ideovou osou je opět motiv esencializace státu a ústavně-politického paternalismu morálně a sociálně uvědomělých politických elit.

Musíme robiť takú politiku, ktorá posilňuje nevyhnutnú stabilitu a mravnosť, dôstojnosť života občanov v našom štáte. Mojm cieľom je dôstojný život pre všetkých. O taký nám ide. O taký nám musí ísť vždy. Aj vtedy, ak by sa naša situácia výrazne zhoršila a vonkajšie okolnosti boli voči nám kruté a niekedy nekorektné (Správa prezidenta SR 2009).

⁹ Blíže k této roztržce Lupták 2010: 155–174.

Dalším tématem je vztah k menšinám na Slovensku. V tomto kontextu je pro nás důležitý poměrně radikální požadavek loajality občana ke Slovenskému státu, který působí jako integrační rétorický prvek zejména směrem k významné maďarské menšině, jejíž členové jsou zásadně traktováni jako organiční občané Slovenska s příslušnými legálními konsekvencemi. Nicméně ani samotný pojem loajalita není nijak blíže specifikován, takže přesto, že se v úvodní části následujícího příspěvku Gašparovič snaží oprostít od etnocentrického pohledu na problematiku minorit – požadavek po jejich loajalitě se v jeho závěrečné části vyjímá jako vztyčený varovný prst, který však varuje před něčím, co není nijak blíže vyznačeno.

Chcem vyzdvihnúť podiel občanov – hlásiacich sa k národnostným menšinám – na úspechoch Slovenskej republiky. Väčšina občanov patriacich k národnostným menšinám má pozitívny vzťah k Slovenskej republike ako k svojej domovine. Chcem, aby sa ich kultúry rozvíjali – ako súčasť kultúrneho bohatstva Slovenskej republiky, ktorej sú plnoodhodnotnými občanmi. S právami i povinnosťami, ale aj lojalitou k štátu (Správa prezidenta SR 2009).

Na závěr patří mezi jedny z ústředních témat jeho předvolebního programu témata hrozby a krize. Deklarovaná nulová tolerance je jeden z rétorických nástrojů používaných v procesu tvorby mobilizačního narativa a také v průběhu sekuritizace jednotlivých témat (srov. Buzan, Wæver, de Wilde 2005: 31–56; Buzan 2008; Wæver 1995, 2004). Na druhou stranu, jak vyplývá z již výše zmíněných hodnot, tyto apely tvoří jen relativně marginální část Gašparovičových promluv v rámci předvolební kampaně. Nicméně i tak si myslíme, že je důležité se blížeji podívat na charakter a obsah těchto promluv.

Je to silnejúci hlas extrémizmu, radikalizmu, neonacizmu a xenofóbie, ktorý narastá v Európe, ale najmä v našom bezprostrednom okolí - v strede Európy. Toto je vážny jav, ktorému musíme odbodlane, rezolútne a spoločne čeliť. Ak sa mu nepostaví principiálna bráďza včas a to priamo z úrovne vlád a prijímaním adekvátnej legislatívy, je to hrozba, ktorá môže mať nepredvídateľné dôsledky. Tu niet priestoru ani pre milimeter tolerancie. História nás poučila dostatočne“ (Vystúpenie prezidenta SR 2009).

V rámci tohoto procesu mobilizace jsou Gašparovičem nastíněny hrozby, jako je extremismus, neonacismus, radikalismus a xenofobie, což jsou samozřejmě témata srozumitelná a přijatelná pro občany, avšak opět chybí vymezení toho, jakým způsobem představují tyto hrozby hrozbu pro občany samotné – což se projevuje hlavně v tom, že jsou to hrozby zejména neteritoriálního

charakteru, což však nebrání tomu, aby toto mobilizační narativum nabralo na své účinnosti. Zdůrazňováním těchto pojmů tak Gašparovič konstruuje sám sebe a slovenskou vládu jako rezolutní a principiální odpůrce těchto hrozeb a zároveň kreslí jasnou čáru mezi tím, kdo jsou „oni“, kterým „my“ musíme čelit. S tím souvisí i vymezení proti případným odpůrcům legislativních opatření, která by slovenská vláda představila v boji proti těmto hrozbám. Čili hrozbou by se v tu chvíli stali nejen xenofobové, extremisti, radikálové a neonacisté, ale i ti, kteří by vládě chtěli bránit v přijetí opatření, která by mohla nést nálepku jako protiextremistická apod.

Na téma hrozeb pak následně navazuje téma krize, na kterou prezident Gašparovič odkazuje hned v několika svých projevech. Vybrali jsme příspěvek z již výše zmíněné zprávy o stavu republiky.

...znižuje sa výroba, pribúda nezamestnaných. No aj v tejto nepriaznivej situácii je našou povinnosťou poďakovať sa našim občanom, lebo úspechy, ktoré sme dosiahli, sú najmä ich dielom. Žiaľ, v čase, keď sme sa usilovali prilepšiť im, dostali sme sa pod nečakaný ekonomický tlak. Aj preto dostáva prednosť schvaľovanie tých zákonov, ktoré riešia otázky zamestnanosti, alebo inak pomáhajú občanom predchádzať sociálnej núdzi (Správa prezidenta SR 2009; srovnej Novoročný príhovor prezidenta SR 2009).

Na tomto příspěvku je možné si všimnout dvou základních, navzájem provázaných aspektů. Prvním z nich je charakteristicky paternalistický vztah k voliči, kterého Gašparovič oslavuje jako pracovitého a úspěšného i přes všechna příkoří, která se v době krize vyskytla. Druhým z nich je, na obzoru zhoršující se krize, důraz na přijímání odpovídající legislativy, která má za cíl občany před dopady krize ochránit. Na tomto je opět možné vysledovat důraz na tvarování onoho „my“ na občany, kteří se dostali nebo mohou potenciálně dostat do sociální nouze, a vládu, která nebude váhat upřednostnit v legislativním procesu zákony, které by je před tímto ochránily. Implicitně je pak v tomto opět zmíněno to, o čem jsme psali v souvislosti s hrozbami, tedy kdokoliv, kdo by se postavil proti těmto paternalistickým „zákonům na ochranu sociálně ohrožených občanů“, by se automaticky ocitl na druhé straně barikády a byl jasně stigmatizován.

Závěrem

Na začátku článku jsme uvedli téma postkomunismu. Jak to velmi věcně vyjádřil Martin Ehl (2010: 157): „Postkomunismus je postoj k životu poté, co opadne budovatelské porevoluční nadšení, kdy je třeba zasednout ke každodenní práci, kdy je třeba začít opravovat padesát let rozstřílenou omítku. Zároveň je to doba, kdy se hekticky přerozděluje majetek, moc a vliv, kdy se

vytvářejí a posléze stabilizují (v ideálním případě) nové politické systémy, kdy je změna režimu u konce.“ A v tomto prostředí jsme se pokusili o analýzu promluv relativně opomíjeného aktéra, který symbolicky vyjadřuje některá specifika postkomunistické politiky.

V úvodu této práce jsme si stanovili, že se pokusíme pomocí analýzy promluv poukázat na klíčové motivy, které prezident Gašparovič jakožto kandidát využíval během své předvolební kampaně na počátku roku 2009 pod heslem „Myslím národně a cítím sociálně“. Chtěli jsme se zaměřit na vztah mezi ním a voličem – jaká témata mu Gašparovič předkládá, jak prezentuje sám sebe, jaké vidí problémy v současné slovenské společnosti a jaké externí faktory akcentuje. Na počátku bylo přesvědčení, že vztah mezi ním a voliči není založený na čistě „tržním“ charakteru nabídky a poptávky, v tomto případě programu a osobnosti, jež ho zprostředkovává. Na tomto jsme chtěli poukázat na hlubší problematiku vztahů mezi Gašparovičem a občany. Základním předpokladem bylo, že nastolovaná témata budou nekonfliktní a volena tak, aby dosáhla co nejširší akceptace mezi voliči, co nejmenšího možného odporu a zejména byla co nejméně podrobována veřejné debatě, kde by se mohl ukázat jejich vágní obsah. Jak z naší analýzy vyplývá, prezident sám se prezentuje jako „bezkonfliktní kandidát“, který bude pro většinu zúčastněných přijatelný, občanský kandidát, který se pokouší verbálně distancovat od podpory mocenských kruhů a jeho znovuzvolení záleží výhradně jen na kritickém posouzení občanů-voličů. Prezident, který ani formální ani obsahovou stránkou svého projevu či nastolovanými tématy rozhodně nebude nutit k zamyšlení a zaujímání postojů, které by mohly komplikovat rozhodování, a který bude dokonale zapadat do rámce komfortní banality.

Výrazná snaha o distancování se od podpory dvou vládních stran (SMERu-SD a SNS) a naopak zdůrazňování role voliče, kterýžto je charakterizován jako racionálně a kriticky uvažující aktér, jenž vědomě deleguje moc na politické elity, nám dávají tušit, že se schématem, kdy politik představuje svůj program a volič se na základě toho rozhoduje, není úplně vše v pořádku. Témata, která jsme rozebrali výše, jsou představována právě tak, aby vzbuzovala co nejmenší odpor mezi veřejností, jež je sama tematizována výhradně kategorií občan-volič a nikoliv exkluzivní kategorií „Slovák“. Místo toho instrumentálně využívá nekonfliktní inkluzivní kategorie „občan“, která slouží k eliminaci tenze a vyloučení konfliktních scénářů. V tomto případě tak dochází k odklonu od exkluzivního etnonacionalismu směrem k inkluzivnímu, zejména kulturnímu pojetí. Celému jeho diskurzu tak dle výsledků kvalitativně interpretované kvantitativní analýzy dominují dva hlavní body – vysoce nadstandardní vztahy s dvěma majoritními stranami a jejich předsedy a snaha o maximální voličskou podporu. Zkoumaný Gašparovičův diskurz se tedy dle kvantitativních měřítek vyznačuje zejména (v souladu s prvním

bodem) silně patrným synkretismem sociálních a nacionálních motivů. V rámci druhého bodu pak dochází k intenzivní esencionalizaci státu jako základního referenčního rámce, etatické konstrukci občana-voliče a k důsledné eliminaci konfliktních kategorií, jež jsou nahrazeny unifikujícím narativem v podobě relativně konzervativního paternalistického přístupu, jenž tenduje k organickému pojetí státní entity a k legalistickému narativu, které zpětně determinuje občanstvo loajalitu k adorovanému státu a nejvyšší ústavní funkci.

Na počátku jsme vnímali předvolební kampaň jako jakýsi konflikt, ve kterém jde v zásadě jen o jedno – o (znovu)zvolení do funkce. V tomto ohledu jsme pozornost věnovali zejména mechanismu klasického vymezení „my“ versus „oni“ a stanovení kritérií, na jejichž základě se ono vymezování bude uskutečňovat. Stejně tak jsme v této oblasti předpokládali výrazný výskyt mobilizačního narativa směrem k voličům. Tento náš předpoklad však byl z větší části vyvrácen při použití kvantitativního přístupu k analýze, který demonstroval, že podobné vymezování se je jevem statisticky výjimečným a i v případě, že k němu dochází, je často velmi implicitní a není hlavním obsahem sdělení. Pokud už je v případě např. nacionalismu přítomen, tak hlavně v kulturním aspektu, například v otázce potenciálu slovenské kultury v evropském měřítku. Zároveň se o něm nedá říci, že by tvořil výraznější obsahovou stopu Gašparovičových zkoumaných promluv, a to ani v případě krizových narativ. Téma hrozeb je používáno častěji (viz obrázek č. 2), avšak nikoliv jako majoritní téma – jedná se zejména o motivy od ekonomické a hodnotové krize společnosti přes hrozbu extremismu a terorismu až po hrozby environmentální a vojenské, například proliferace zbraní hromadného ničení. Nicméně v poměru k ostatním hlavním kategoriím se jedná o výskyt relativně nízký. V tomto smyslu tedy chápeme prezidenta Gašparoviče jako zejména konsenzuálního kandidáta, nikoliv jako kandidáta, který by se ostrou rétorikou snažil vytvářet umělé hranice napříč společnostmi a v zájmu zvýšení společenské koheze argumentoval krizí a burcoval proti hrozbám.

Domníváme se, že v době, kdy byly ukončeny snahy o vstup do tolik vysněných struktur NATO a Evropské unie, bychom měli být obzvláště opatrní na to, čím naše (nejen) politické elity argumentují. Zda obsah jimi nastiňovaných témat nemá tendence se vyprazdňovat a sklouzávat tak po populární a povrchní vlně veřejného zájmu, který umožňuje relativně snadnou reprodukci mocenských vztahů a erozi již natolik symbolické občanské participace. Ostatně s myslí lidí pracuje v podstatě celá idea postkomunismu. „Postkomunismus je nejsilnější v hlavách lidí, nikoliv ve viditelných symbolech, jako je rozstřílená omítka domů na náměstí Revoluce v Bukurešti... Ostatně teprve v roce 2006 se plánovala rekonstrukce českého Národního muzea

s jeho ‚ďobanci‘ po nervozitě sovětských invazních vojáků... Symboly lze rychle nahradit jinými, ale způsob myšlení, ten se mění velmi pomalu“ (Ehl 2010: 155, 157).

Seznam použité literatury

- Barthes, Roland (2004 [1957]): *Mytologie*, Praha, Dokořán.
- Beneš, Vít (2008): Diskursivní analýza, in: Petr Drulák a kol. *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, Praha, Portál.
- Berger, L. Peter (1990 [1967]): *The Sacred Canopy. Elements of a Sociological Theory of Religion*, New York, Anchor Books.
- Bureš, Jan – Charvát, Jakub – Just, Petr a kol. (2010): *Levice v České republice a na Slovensku 1989–2009*, Plzeň, Aleš Čeněk.
- Buzan, Barry – Wæver, Ole – de Wilde, Jaap (2005): *Bezpečnost. Nový rámec pro analýzu*, Brno, Centrum strategických studií.
- Buzan, Barry (2008): *Interview with Barry Buzan, professor of International Relations at the London School of Economics*, Foreign Affairs and International Trade Canada, on-line text <<http://www.international.gc.ca/cip-pic/discussions/security-securete/video/buzan.aspx?lang=eng>>. [cit. 20. 01. 2010]
- Clausewitz, Carl von (2008 [1831]): *O válce*, Praha, Academia.
- Ehl, Martin (2010): *Třetí dekáda: O životě, politice a lidech mezi Bruslem a Gazpromem*, Praha, Nakladatelství 65. pole.
- Eriksen, Thomas H. (2007): *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*, Praha, Triton.
- Fairclough, Norman (2003): *Analysing discourse: Textual analysis for social research*, New York, Routledge.
- Hall, John A. (1994): After the Fall: An Analysis of Post-communism, *The British Journal of Sociology*, Vol. XLV, No. 4., pp. 526–547.
- Havlík, Vlastimil (2003): Profily významných politických stran, in: Lubomír Kopeček (ed.): *Od Mečiara k Dzurindovi: Slovenská politika a politický systém v prvním desetiletí samostatnosti*, Brno, Masarykova univerzita.
- Holdcroft, David (1991): *Saussure: Signs, System and Arbitrariness*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Kavková, Alžběta (2008): O banalite (slovenského) nacionalizmu, in: Lubomír Lupták – Róbert Ondrejčák – Tomáš Valášek (eds.): *Panorama: mapping security discourse 2007–2008*, Bratislava, CENAA, s. 155–174.
- Kopeček, Lubomír (2006): *Demokracie, diktatury a politické stranictví na Slovensku*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury:
- Kopeček, Lubomír (2007): *Politické strany na Slovensku*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Krčál, Petr – Naxera, Vladimír (2011): Veřejné akce jako divadelní představení, *Středoevropské politické studie*, Vol XIII, No. 1, s. 1–23.
- Lupták, Lubomír (2008): Slovensko: Postkomunismus a národní mýty, in: Ladislav Cabada a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*, Praha, Nakladatelství Oeconomica.
- Lupták, Lubomír (2010): Tvorba Slovenska Maďarskom alebo Ako na seba politické elity cez Dunaj fetišmi mávajú, in: Ladislav Cabada – Petr Jurek a kol. *Mentální mapy, teritorialita a identita v evropském prostředí*, Plzeň, Aleš Čeněk.
- Nekvapil, Jíří – Leudar, Ivan (2006): Prezentace událostí 11. 9. 2001: Bush, bin Ládín a jiní v interakci, *Sociologický časopis*, Vol. XLII, No. 2, s. 353–377.

- Nekvapil, Jiří (2006): Úvodem k monotematickému číslu „Analýza promluv a textů, analýza diskurzu“, *Sociologický časopis*, Vol. XLII, No. 2, s. 263–268.
- Prezident Slovenskej republiky, on-line zdroj <<http://www.prezident.sk/>>. [cit. 12. 07. 2010]
- Saussure, Ferdinand de (2007 [1916]): *Kurz obecné lingvistiky*, Praha, Academia.
- Schmitt, Carl (2007 [1932]): *Pojem politična*, Praha, Oikoymenh.
- SME.sk (2009): *Gašparoviča rozhorčili otázky o autorství jeho knihy*, 24. 03. 2009, on-line text <<http://www.sme.sk/c/4363796/gasparovica-rozhorcili-otazky-o-autorstve-jeho-knihy.html>>. [cit. 12. 07. 2010]
- Smilov, Daniel (2007): Introduction: Party Funding, Campaign Finance and Corruption in Eastern Europe, in: Daniel Smilov – Jurij Toplak (eds.): *Political Finance and Corruption in Eastern Europe. The Transition Period*, Aldershot / Burlington, Ashgate, pp. 1–31.
- Spravy.pravda.sk (2009): *Gašparoviča rozhorčili otázky o autorstve jeho prejavov*, 24. 03. 2009, on-line text <http://spravy.pravda.sk/gasparovica-rozhorcili-otazky-o-autorstve-jeho-prejavov-pmm-sk_domace.asp?c=A090324_193527_sk_domace_p29>. [cit. 12. 07. 2010]
- Sun, Mistr (2005): *O umění válečném*, Praha, Naše vojsko.
- Ústava SR (1992), on-line text <<http://www.pannonwork.sk/dokumenty/ustava.pdf>>. [cit. 09. 12. 2010]
- Wacquant, Loic (2009): *Bringing the Penal State Back In*, Lecture given at the British Journal of Sociology public debate, London School of Economics 6 October 2009, on-line text <http://richmedia.lse.ac.uk/publicLecturesAndEvents/20091006_1830_bringingThePenalStateBackIn.mp3>. [cit. 01. 12. 2010]
- Wæver, Ole (1995): Securitization and Desecuritization, in: Ronnie D. Lipschutz (ed.): *On Security*, New York, Columbia University Press, pp. 46–86.
- Wæver, Ole (2004): *Aberystwyth, Paris, Copenhagen – New 'Schools' in Security Theory and their Origins between Core and Periphery*, Paper presented at the annual meeting of the International Studies Association, Le Centre Sheraton Hotel, Montreal, Quebec, Canada, on-line text <http://www.allacademic.com/one/isa/isa04/index.php?cmd=isa04_search&offset=0&limit=5&multi_search_search_mode=publication&multi_search_publication_fulltext_mod=fulltext&textfield_submit=true&search_module=multi_search&search=Search&search_field=title_idx&fulltext_search=Aberystwyth%2C+Paris%2C+Copenhagen+-+New+%27Schools%27+in+Security+Theory+and+their+Origins+between+Core+and+Periphery>. [cit. 27. 03. 2010]
- Wareing, Shân (2004): What is language and what does it do?, in: Linda Thomas – Shân Wareing – Ishtla Singh – Jean Stilwell Peccei – Joanna Thornborrow – Jason Jones: *Language, Society and Power*, London / New York, Routledge.
- Williams, C. Michael (2003): Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics, *International Studies Quarterly*, Vol. XLVII, No. 4, pp. 511–531.

Seznam analyzovaných textů

- Extra Plus (2009): *Kampaň nemá byť šou*, 01. 03. 2009, on-line text <<http://www.prezident.sk/?rozhovor-premesacnik-extra-plus-1-3-2009>>. [cit. 14. 07. 2010]

- Frankfurter Allgemeine Zeitung (2009): *Slowakei und Ungarn streiten weiter*, 04. 09. 2009, on-line text <<http://www.faz.net/IN/INtemplates/faznet/default.asp?tpl=common/zwischeneseite.asp&dox={6D412260-451C-7CEF-167F-C40DE9D4CCD1}&rub={DDBDABB9-457A-437B-AA85-A49C26FB23A0}>>. [cit. 14. 07. 2010]
- Hospodárske noviny (2009): *Prezident SR Ivan Gašparovič v rozhovore pre Hospodárske noviny*, 23. 02. 2009, on-line text <<http://www.prezident.sk/?prezident-sr-ivan-gasparovic-v-rozhovore-pre-hospodarske-noviny-23-2-2009>>. [cit. 15. 07. 2010]
- Novoročný príhovor prezidenta SR Ivana Gašparoviča* (2009), on-line text <<http://www.prezident.sk/?novorocny-prihovor-prezidenta-sr-ivana-gasparovica-1-1-2009>>. [cit. 16. 07. 2010]
- Príhovor prezidenta SR Ivana Gašparoviča na slávnosti pri príležitosti 5. výročia vstupu do EÚ, Liptovský Mikuláš* (2009a), on-line text <<http://www.prezident.sk/?prihovor-prezidenta-sr-ivana-gasparovica-na-slavnosti-pri-prilezitosti-5-vyrocia-vstupu-do-eu-liptovsky-mikulas-1-5-2009>>. [cit. 15. 07. 2010]
- Správa prezidenta Slovenskej republiky Ivana Gašparoviča o stave republiky, NR SR, Bratislava* (2009), on-line text <<http://www.prezident.sk/?sprava-prezidenta-slovenskej-republiky-ivana-gasparovica-o-stave-republiky-nr-sr-bratislava-17-2-2009>>. [cit. 12. 07. 2010]
- Vystúpenie prezidenta SR Ivana Gašparoviča na výročnej konferencii zahraničnej politiky „Zahraničná politika SR v piatom roku členstva SR v EÚ a NATO a výzvy, ktoré stoja pred slovenskou zahraničnou politikou,“ SR, Bratislava* (2009), on-line text <<http://www.prezident.sk/?vystupenie-prezidenta-sr-ivana-gasparovica-na-vyrocnjej-konferencii-zahranicnej-politiky-zahranicna-politika-sr-v-piatom-roku-clenstva-sr-v-eu-a-nato-a-vyzvy-ktore-stoja-pred-slovenskou-zahranicnou-politikou-sr-bratislava-28-4-2009>>. [cit. 16. 07. 2010]